

## Motion till riksdagen 2005/06:Ju333

av Lars Ohly m.fl. (v)

# Rättvist rättsväsende

*Motionen delad mellan flera utskott*

## Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att kriminalpolitiken skall ha som mål att antalet fångar minskas.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om beroendevårdens utveckling.<sup>1</sup>
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att det skall göras en jämförande studie om skillnader i rättstillämpning när det gäller personer med invandrar- eller minoritetsbakgrund och etniska svenskar.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att åtgärder skall vidtas för att öka rättskedjans kunskaper om genusanalys och sexualiserat våld.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att åtgärder skall vidtas för att öka rättskedjans kunskaper på HBT-området.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anføres om att sexuell läggning och könsidentitet skall omfattas av brottsbalkens bestämmelse i 5 kap. 5 § 4.

<sup>1</sup>Yrkande 2 hänvisat till SoU.

Fel! Okänt namn på

## Inledning

Vänsterpartiet menar att den viktigaste rättspolitiska frågan är alla människors förtroende för och tilltro till rättsväsendet, samt att det finns en demokratisk kontroll och insyn i rättsväsendet så att det kan tjäna allas bästa. Rättsväsendet är en av de viktigaste delarna i ett demokratiskt samhälle. Utan ett väl fungerande rättsväsende får vi ett samhälle där den starkes rätt blir den lag som råder.

De strukturer som finns i vårt samhälle, som rangordnar människor på grund av klass, kön, sexuell läggning och etnisk tillhörighet måste bekämpas. Att begränsa strukturernas inflytande blir därför en viktig uppgift för rättsväsendet.

Samtidigt måste man vara medveten om att rättsväsendets uppbyggnad och människorna verksamma inom rättsväsendet genomsyras av samma strukturer som finns i det övriga samhället. Strukturerna gör att det kan finnas orättvisor i rättsväsendet när det gäller att människor kan ha fördomar, när det gäller hur verksamheter är uppbyggda och fungerar (s.k. strukturell diskriminering) och när det gäller brist på kompetens som gör att personer inte får ett tillräckligt bra bemötande.

En del av lösningen på problematiken är att öka mångfalden i rättsväsendet ur köns-, etnicitets- och HBT-perspektiv. Det pågår ett sådant arbete inom hela rättsväsendet, vilket är glädjande, även om vi gärna skulle se att arbetet gick fortare.

Diskriminering inom vissa delar av rättsväsendet urholkar förtroendet för rättsväsendet i stort och är redan i dag ett stort samhällsproblem. Vänsterpartiet prioriterar därför dessa frågor högt och vi ska i denna motion försöka beröra vissa delar av diskrimineringen inom rättsväsendet.

## Klass och brottslighet

Det finns ett tydligt samband mellan klassbakgrund och den population som finns på våra fängelser. Sambandet är väl känt och bevisat i både forskning och officiell statistik.

Det är detta samband som är en av förklaringarna till den av en del flitigt propagerade fördomen att människor med annan etnisk bakgrund än svensk skulle vara mer brottsbenägna, sett till brottsstatistiken. Att många av dessa människor blir offer för ett samhälle som ger dem små ekonomiska marginaler och sämre levnadsvillkor än andra kan resultera i att fler bland dessa både begår och drabbas av brott än om förhållandena skulle vara annorlunda. Diskriminering inom rättsväsendet som drar upp brottsstatistiken för dessa grupper kan vara en annan del av förklaringen.

Ett skäl till att personer ur lägre samhällsklasser oftare anmäls för brott är att de begår brott av en typ som är lätt att upptäcka: vålds- och tillgreppsbrott. Utförandet av dessa brott sker ofta på ett sätt som medför stor sannolikhet att åka fast. Som en jämförelse kan tas att personer ur de högre samhällsskikten

kan ha större skäl och möjligheter att befatta sig med exempelvis ekonomisk brottslighet, där sannolikheten att åka fast är mindre.

En person som efter avtjänat straff befinner sig i en hopplös situation där han eller hon står utan arbete eller till och med utan bostad löper sannolikt en större risk att återfalla i brottslighet. En person med tryggare situation har förmodligen större chans att komma tillbaka i samhället, ett förhållande som är en del av förklaringen till det klassmässiga sambandet och som dessutom visar på behovet av en återrehabiliterande kriminalvårdspolitik. Men en förutsättning för att denna politik ska kunna fungera är att personer som har avtjänat sina straff tillåts komma tillbaka till samhället. Alltför ofta hörs röster om att personer som har begått brott ska utestängas från vissa typer av yrken. Det krävs också en i allmänhet fungerande arbetsmarknads- och bostadspolitik.

## Klass och utsatthet för brott

Mellan fattiga och rika finns också en ojämlik risk för att utsättas för brott. Framst gäller detta risken att utsättas för våld eller hot, men även många andra brott. Skillnaderna i utsatthet mellan fattiga och rika har ökat på senare år. Medan medel- och höginkomsttagare upplevt en stabilisering eller till och med en minskning av våld och bostadsrelaterade stölder sedan början av 1990-talet har utsattheten för brott fortsatt att öka bland de fattiga, allt detta enligt Anders Nilsson och Felipe Estrada vid institutet för framtidsstudier. Typiska grupper som drabbas i allt högre grad är ensamstående föräldrar, ungdomar och utrikesfödda.

Vänsterpartiet anser att en framgångsrik kriminalpolitik måste ha sin utgångspunkt i en analys av de sociala villkor under vilka människor lever. De ökade klassklyftorna i samhället och den ökade segregationen samt neddragningarna inom viktiga socialpolitiska områden skapar en ökad grogrund för kriminalitet och missbruk. När människor upplever ett utanförskap, inte får ta del av det goda i samhället och inte får delta i dess uppbyggnad kommer samhällets normer och regler inte att vara giltiga för dem. En generell och solidarisk välfärdspolitik som syftar till ökad delaktighet och minskar klassklyftorna måste därför utgöra grunden för en progressiv kriminalpolitik.

Rättsväsendet kan därför inte vara det viktigaste verktyg vi använder för att långsiktigt påverka brottsutvecklingen men har ändå betydelse och är en fundamental del av ett demokratiskt samhälle.

## Kriminaliseringen av fattigdomen

Lagstiftning i sig kan fungera diskriminerande, trots att den ser fullständigt rättvis ut på papperet. Ett berömt citat från författaren och nobelpristagaren Anatole France visar på ett tydligt sätt hur detta kan fungera:

Hur rättfärdig är icke lagen: den förbjuder såväl den rike som den fattige att sova under broarna och tigga bröd.

## **Fel! Okänt namn på**

Forskaren Loïc Wacquant redogör i boken Fattigdomens fängelser på ett bra sätt för hur den nyliberala ekonomiska politiken hänger samman med utvecklingen när det gäller hur rättsväsendet ser ut och vilka mål det har. Han menar att man genom att kriminalisera lägre samhällsskikt och slå ned hårdare mot mängdbrott försöker dölja och täcka upp för de sociala misslyckanden som nyliberalismen medför.

### **Konsekvenserna av ”nolltolerans”**

New Yorks politik med nolltolerans mot brott seglar alltmer upp som ett föredöme i högerkretsar. Tanken är att man till varje pris ska slå ned på och lagföra alla småbrott och att hänvisa tiggare och hemlösa till fattigare stadsdelar. Man tror att detta är det enda sättet att stävja den grövre brottsligheten. ”Det som börjar med en nål slutar med en silverskål.”

Nolltoleransen har sagts ge en minskning av brottsligheten i New York, trots att det enligt Wacquant är så att minskningen i huvudsak skedde tre år innan den nya politiken genomfördes. Den märks också i stora amerikanska städer där politiken inte tillämpas. Denna rättsideologi har medfört stora orättvisor i polisens arbetsmetoder. Polisstyrkan i New York har anklagats för att gå efter yttre kännetecken, vilket har medfört rasism. Den har också anklagats för att strunta i människors konstitutionella rättigheter. Den svarte f.d. borgmästaren i New York, David Dinkins, har deltagit i demonstrationer mot politiken och arresterats. Enligt organisationen National Urban League greps och visiterades under två år 45 000 personer enbart grundat på utseende, kläder och stil. Endast 4 000 av dessa ingripanden var berättigade. Tidningen New York Daily News har visat att 80 % av stadens svarta eller latinamerikanska unga män har gripits och visiterats någon gång. Det skapas en förtroendeklyfta i hela samhället där svarta och latinamerikaner känner misstro inför polisen medan vita hyllar den repressiva politiken.

Vi kan inte tro så gott om oss själva att en sådan politik inte skulle få liknande konsekvenser här i Sverige. Tendenserna att bortse från hur samhället ser ut ur sociala och ekonomiska rättviseperspektiv och att i stället alltmer fokusera på att bygga ut rättsväsendet och slå till med hårda straff blir allt tydligare även i svensk rättspolitisk debatt. Ett tydligt exempel är när röster höjs för att förbjuda tiggeri och lösdriveri.

En konsekvens av en högerinriktad kriminalpolitik är att fängelsepopulationerna ökar kraftigt. Människor med små marginaler sitter helt enkelt i fängelse i stället för att synas i samhället. Allra tydligast är detta i USA, där en anmärkningsvärt stor andel av den svarta befolkningens unga sitter i fängelse eller står under kriminalvårdens tillsyn. Men detta syns alltmer i Europa och har även påverkat debatten och utvecklingen i Sverige.

### **Antalet fångar ska minska**

De senare årens kraftiga ökning av fångpopulationen står på inget sätt i proportion till en ökning av brottsligheten. Ökningen beror i stället till stor del på en förlängning av strafftiderna i fängelserna. Samhällets sociala misslyckanden skjuts därigenom över på kriminalvården, och samhället blir mer repres-

sivt och brutalt, helt i linje med den tydliga internationella trend som finns. Vi tjänar inget på att hålla människor inlåsta lång tid, varken i ekonomiskt hänseende eller ur ett brottsförebyggande perspektiv. Kriminalpolitiken bör ha som mål att antalet fångar ska minskas. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Vänsterpartiet har många förslag på hur detta ska kunna ske för allas bästa. Mer om detta i vår motion "Kriminalvården".

### Missbrukare på anstalterna

I Sverige har vi en stor del missbrukare på våra kriminalvårdsanstalter. Detta är ett socialt misslyckande och en rättvisefråga som visar tydliga paralleller till Wacquants forskning. I stället för att ta hand om missbrukare innan de begår brott som ett resultat av sitt missbruk, sitter de i fängelse med ännu större svårigheter att få hjälp. Det måste ske en tydlig förändring när det gäller de möjligheter som personer med missbruksproblem har att söka hjälp, främst när det gäller de sociala myndigheternas möjligheter att hjälpa missbrukare. (Självklart är det också viktigt när det går så långt att missbrukare fastnar i kriminalitet och hamnar på anstalt.)

Missbruksproblematik kan förebyggas och behandling av beroendeproblematik kan ge goda resultat. Vänsterpartiet anser att delar av beroendevården blivit eftersatt, både resursmässigt och ur ett metodutvecklingshänseende. Det har inte minst varit en följd av kommunernas svåra ekonomiska situation.

Vänsterpartiet anser att det nu krävs en satsning i hela landet på beroendevården för att bevara och utveckla kvaliteten. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

### Klass och rättshjälp

Det har nu gått några år sedan rättshjälpslagen ändrades och stora delar av rättshjälpen övergick till privata intressenter. De farhågor som Vänsterpartiet gav uttryck för när beslutet togs har tyvärr visat sig befogade. Många människor som behöver rättshjälp står i dag utan då försäkringsbolagens villkor begränsar möjligheten till hjälp. Om rättshjälpen även fortsättningsvis ska hanteras via privata intressenter måste det finnas ett gemensamt regelverk som visar vad som ska gälla för försäkringsgivaren.

Sedan rättshjälpslagen ändrades år 1997 har rätten till allmän rättshjälp i tvistemål radikalt beskurits av statsfinansiella skäl. I princip hänvisas numera till rättsskyddet i hemförsäkringar m.m. När lagändringen förbereddes gjordes en undersökning av vilka grupper i samhället som i stor utsträckning saknade hemförsäkring. Inte oväntat visade det sig vara låginkomsttagare, invandrare, hyresgäster och andra grupper med i allmänhet svagare ekonomisk position än genomsnittet. Det har visat sig innebära att den som t.ex. driver en komplicerad vårdnadsvist i domstol kan riskera att stå utan juridiskt biträde i andra instans. I och med att det blir en ekonomisk fråga blir det samtidigt en könsfråga och en etnicitetsfråga eftersom kvinnor generellt sätt har lägre lön än

## Fel! Okänt namn på

män och människor med annan etnisk bakgrund än svensk i allmänhet har lägre inkomst än etniska svenskar.

Domstolsverket har på regeringens uppdrag gjort en utvärdering av 1997 års förändringar i rättshjälpslagen. Utvärderingen redovisades i oktober 2001 och den utmärks av en mycket positiv uppfattning om hur förändringarna slagit igenom i praktiken. Då ska man dock tänka på att utredningen präglas mycket påtagligt av ett synsätt där det överordnade värdet är att statsutgifterna för rättshjälpen minskar. Detta ger långtifrån en heltäckande bild av förändringarna i rättshjälpslagen.

En ytterligare utredning har utlovats av regeringen. Den ska utgå från perspektivet att den enskilde, oberoende av ekonomisk ställning, ska kunna hävda sin rätt. Att utredningen genomförs är positivt, och Vänsterpartiet kommer att följa arbetet och de förslag som kommer att läggas mycket noga.

Om de orättvisor som uppkommit i och med privatiseringen av rättshjälpen inte rättas till så riskerar vi att få ett samhälle där förtroendet för rättsväsendet hos ekonomiskt förfördelade människor sjunker. Man får inte glömma att det är i de mest brottsutsatta områdena som flest brottsoffer finns. Vidare kan de som har råd missbruka sin ställning genom att inte behöva stå till svars i rätten då ekonomiskt svaga människor behöver hävda sin rätt, på grund av att dessa inte har ekonomisk möjlighet till en rättsprocess. På så sätt breddas klassklyftorna och vi tar steg tillbaka mot ett orättvist samhälle där rättsstaten försvagas.

## Etnisk diskriminering i rättsväsendet

Det är oerhört viktigt att alla människor i vårt samhälle har förtroende för våra domstolar. Det finns sedan länge en pågående debatt om huruvida domar mot personer med annan etnisk bakgrund än svensk är hårdare än vid jämförbara brott som begåtts av etniska svenskar. Det finns studier som stöder sådana antaganden. Bara misstanken om att det skulle vara så leder till ett minskat förtroende för rättsväsendet. Om det skulle vara så skulle detta också leda till en ökad misstro mot invandrare, nationella minoriteter och personer som på annat sätt har annat etniskt ursprung än svenskt.

I Sverige yttrar sig rasismen som tydligast i misshandel, förföljelser och trakasserier, men även strukturellt, bl.a. i den ojämlika tillgången på arbete, utbildning, inkomst, bostad och politisk representation. Diskriminering av människor på grund av utseende eller ursprung är förbjuden, oavsett om den är medveten eller omedveten, men utgör trots det en del av vår samhällsstruktur. Lagstiftning mot alla former av diskriminering är nödvändig för att skydda den enskilde. Men man får inte luras att tro att detta är tillräckligt och att de människor som arbetar inom rättsväsendet står helt fria från de strukturer och mönster som omger och innefattar oss.

## En jämförelse behövs

Vänsterpartiet har under några år krävt att en jämförande studie görs av om rättstillämpningen skiljer sig åt när det gäller personer med invandrar- eller minoritetsbakgrund och etniska svenskar. Som svar har vi fått att ”ingenting framkommit som pekar på ett behov av en sådan utredning som efterfrågas”. Ett sådant uttalande måste anses vara dåligt underbyggt eftersom olika undersökningar från akademiskt håll och i medier tydligt visat på skillnader i rättstillämpningen.

En undersökning har exempelvis visat på att invandrade bestraffas hårdare vid rattfylleribrott än icke-invandrade. Mer än 50 % av de invandrade som döms för grovt rattfylleri får fängelse, medan siffran för icke-invandrade är 30 %, detta trots att de etniska svenskarna i genomsnitt har högre promillehalt av alkohol i blodet. Undersökningen visar också att förklaringen inte heller ligger i tidigare belastning i kriminalregistret.

En annan undersökning av 400 domar vid Göteborgs tingsrätt visade att personer med invandrarbakgrund genomgående dömdes både hårdare och löpte större risk att bli dömda vid åtal. Man hade mindre möjligheter att få gehör när man framförde omständigheter som kan anses förmildrande. Vidare var möjligheterna till skyddstillsyn och villkorlig dom som påföljd mindre. Bedömare har menat att detta beror på att kriminella med invandrarbakgrund dömts ut som icke-anpassbara till det svenska samhället.

Det har också visat sig att polisen prioriterar brott som misstänks vara begångna av invandrade. Bland annat ger tjänstemän på Ombudsmannen mot etnisk diskriminering uttryck för sådana misstankar. Denna prioritering kan förklaras med att chansen att få en person med invandrarbakgrund åtalad och fälld ofta är större. Upplevelserna hos enskilda att vara utsatta för etnisk diskriminering från polisens sida är enligt DO relativt omfattande. De anmälningar som inkommit till myndigheten är ändå bara toppen på ett isberg, eftersom det finns ett stort mörkertal på området. Anmälningarna kan t.ex. handla om omotiverade misstänkliggöranden eller misstroenden.

Vid Stockholms universitet har juridikstudenter i samarbete med handläggare kartlagt orättvisor i rättsväsendet. Resultaten publicerades i boken Likhet inför lagen under våren 2005. I den medges att det inte är några expertutredningar som har gjorts, men att resultaten visar på tydliga trender som är värda att ta på allvar. Man visar bl.a. på att invandrade som misstänks för brott missgynnas i flera led. De anmäls, fälls och åtalas oftare, utreds noggrannare, häktas oftare och längre och döms hårdare samt behandlas sämre inom kriminalvården än andra.

En studie från kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet visar att personer med annan etnisk bakgrund än svensk betydligt oftare utsätts för visitationer när poliser letar efter narkotika. Detta drar självfallet upp anmälningsstatistiken, trots att dessa personer inte har narkotika i fickan oftare än andra.

Utomlands har det genomförts flera utredningar på ämnet hur etnisk bakgrund spelar roll för behandling i rättsväsendet. I USA har forskningen kommit längst och den har ofta finansierats med offentliga medel. Man har funnit

## Fel! Okänt namn på

samband mellan etnisk bakgrund och en variation i strafflängden, samtidigt som man emellertid också konstaterat att sambanden är komplexa. I straffvariationerna kommer också in den betydelsefulla faktorn klassbakgrund.

Insikt i hur den strukturella rasismen i samhället fungerar leder till insikten att det är värt att undersöka hur rättsväsendet behandlar personer med invandrar- eller minoritetsbakgrund jämfört med etniska svenskar. Undersökningen bör göras i alla delar av rättskedjan. De undersökningar som publicerats stärker misstankar om att det kan finnas stora skillnader som måste kartläggas. Olika personer har invänt emot undersökningarna för att de inte skulle hålla tillräckligt hög kvalitet och därför inte säkert visar den sanna bilden. Vänsterpartiet menar dock att bara misstanken om att diskriminering sker bör påkalla åtgärder. Denna misstanke får anses vara ganska väl underbyggd.

I sammanhanget har också tidigare hänvisats till Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, ledd av Masoud Kamali. Inom ramen för denna utredning kommer Jerzy Sarnecki att leda ett forskningsprojekt för att utreda strukturell diskriminering inom rättsväsendet. Den jämförande studien vi efterlyser ryms emellertid inte inom ramen för detta projekt. Dels är hela utredningen inriktad på problematiken kring strukturell diskriminering, som endast utgör en del av diskrimineringsproblematiken och exkluderar exempelvis diskriminering som beror på fördomar och värderingar, dels så vill Sarnecki "begränsa insamlingen av nya datamaterial och i stället utgå från data som redan samlats i pågående forskningsprojekt". Eftersom ordentlig forskning som jämför domar inte finns inom Sverige kommer man inte heller att ta med detta i projektet. Vi ser en risk att projektet endast inriktas på att utreda potentiella diskrimineringsfaktorer, vilket också visserligen är utmärkt, medan den diskriminering som verkligen sker (till exempel på grund av fördomar) lämnas utanför.

Det bör alltså göras en offentlig jämförande studie av om rättstillämpningen skiljer sig åt när det gäller personer med invandrar- eller minoritetsbakgrund och etniska svenskar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## Kunskaper om genusanalys och sexualiserat våld

Mäns våld mot kvinnor betraktades länge som en privatsak. Det våld som utövades inom hemmets väggar ansågs vara ett individuellt problem och de berörda parternas ensak, som utomstående inte skulle lägga sig i. Det synsättet håller på att vända i och med att vi i dag har erkänt att mäns våld mot kvinnor är en del i en patriarkal samhällsstruktur och att arbetet med att stoppa våldet måste ske utifrån insikten att det handlar om samhällsstrukturer och maktförhållanden mellan könen. Lagstiftningen har ändrats under åren och stödinsatser har tillkommit. Trots det återstår fortfarande mycket att göra, och mörkertalet i statistiken över mäns våld mot kvinnor är stort.



## Fel! Okänt namn på

Kvinnor som utsatts för våld eller övergrepp av en man (sexualiserat våld) berättar ofta att bemötandet från de institutioner i samhället som ska hjälpa dem upplevs som ett andra övergrepp. Erfarenheter som vittnar om att inte bli trodda gör att många kvinnor inte vågar berätta om vad de har blivit utsatta för eller inte vågar anmäla övergrepp.

Kvinnor upplever också att det är de och deras agerande som blir ifrågasatt i stället för den misstänkte mannens. Myndigheter fokuserar på hur kvinnan klär sig, hur hon har agerat och om hon har varit berusad eller inte. Detta är ett förhållningssätt som utgår från mannens perspektiv och som bär vidare de strukturer som också är själva orsaken till våldet. Eftersom de patriarkala strukturerna finns överallt så finns de även i rättsväsendet. Detta måste synliggöras och det måste vidtas åtgärder.

## Våld i enkönade parrelationer

Våld i enkönade parrelationer är än mer dolt än våld i relationer mellan män och kvinnor. Det finns fördomar som försvårar upptäckten av våld i enkönade parrelationer. När en man slår en man möter omgivningen det med kommentarer som ”det är väl bara att slå tillbaka”. En kvinna som blir slagen av en annan kvinna möts av attityden att ”det är inte möjligt, kvinnor slåss inte” och blir därmed osynliggjord.

Vi lever också i ett samhälle där många, inte ens för sina närmaste, har talat om att de lever med en partner av samma kön. De som utsätts för våld i en enkönad parrelation har att övervinna dels svårigheten att tala om att man blir slagen av sin partner, dels att tala om sin homosexualitet. Många bi- och homosexuella kvinnor och män lever i dag otrygga i sina egna hem. De är utsatta för misshandel, sexuella övergrepp och psykisk misshandel. Enligt tillgänglig europeisk och amerikansk statistik har 25–45 % av alla lesbiska kvinnor varit utsatta för någon form av våld i en lesbisk relation. Det saknas säker statistik över homosexuella mäns situation, men även här finns det studier som antyder att utsattheten är minst lika hög som för lesbiska kvinnor.

## Mer kunskaper behövs

Endast en liten del av det anmälda könsrelaterade våldet leder till fällande dom. Alla led i rättskedjan måste höja sina kunskaper om könsmaktsordningen, genusanalyser och sexualiserat våld.

En undersökning från Polisförbundet visar att 57 % av poliskåren anser att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor är otillräckliga. Skillnaderna mellan polismyndigheterna är stora. De tror t.ex. att förutsättningarna för att bekämpa våld mot kvinnor kan förbättras genom utbildning och ökad kunskap inom området. Beteendevetenskap, psykologi och förhörsteknik är exempel på utbildningar som skulle effektivisera polisens arbete, enligt undersökningen, liksom utökad samarbete med andra myndigheter som kommer i kontakt med kvinnor som utsatts för mäns våld.

## Fel! Okänt namn på

Att höja kompetensen hos just poliser och andra som är inblandade i förundersökningar, exempelvis läkare m.m., är oerhört viktigt. Utan väl genomförda förundersökningar kan ett brottsoffer aldrig få upprättelse. De första utredningsåtgärderna är många gånger helt avgörande för om en brottsutredning ska bli framgångsrik eller inte. Bevisdokumentationen måste ske noggrannare och med mera kunskaper än i dag. Även det initiala bemötandet av brottsoffer är viktigt och måste förändras.

Obligatorisk genuskunskap ska även gälla domstolsväsendet. Alla aktörer, bl.a. inom rättsväsendet, måste ha kunskap om de maktstrukturer som är grunden för och möjliggör mäns våld mot kvinnor och kunskap om hur mottagandet av dessa kvinnor ska ske.

Åtgärder måste alltså vidtas för att öka rättskedjans kunskaper om genusanalys och sexualiserat våld. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## Kunskap för ökad rättstrygghet för HBT-personer

Homosexuella, bisexuella och transpersoner (HBT-personer) utsätts ofta för olika typer av diskriminering, förtryck och våld, s.k. hatbrott. Lagstiftningen ger inte dessa grupper tillräckligt skydd. Särskilt gäller detta transpersoner som i dag inte har något särskilt skydd i lagstiftningen.

Enligt Säpo har anmälningarna av homofobiskt relaterade brott ökat markant på senare år. I en studie publicerad år 2004 av kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet bekräftas också ökningen av hatbrott mot HBT-personer. 52 % av de tillfrågade uppgav i år att de utsatts för olika hatbrott, år 1996 gav 25 % samma svar. I 80 % av fallen handlade det om förtal och förolämpningar, 24 % om diskriminering på arbetsplatsen och 12 % hade drabbats av våldsbrott. Enligt utredningen är unga HBT-personer mest utsatta då det framkommer att av dem under 20 år har 77 % drabbats av hatbrott.

## Bristande kompetens i rättskedjan

Att öka rättsväsendets kunskaper om homofoba brott är en mycket viktig uppgift. Det har sedan länge sagts vara en av de prioriterade brottstyperna, men detta till trots ökar antalet brott ständigt medan antalet gärningsmän som döms inte ökar i samma omfattning.

En enkätundersökning gjord av Polishögskolan resulterar i slutsatsen att endast tre polisdistrikt säger sig ha tillräckliga kunskaper om de förundersökningsregler som gäller vid hatbrott. En majoritet av distrikten svarade vidare att de inte hade tillräcklig kunskap om brottsoffrets situation och att frågans vikt inte poängterades av myndighetens chefer.

I en lägesbeskrivning från Socialstyrelsen, "Sexuell läggning och bemötandet i socialtjänsten", redovisas att HBT-personer får ett dåligt bemötande

Fel! Okänt namn på

på det sociala området. Bemötandefrågan aktualiseras också i de fall HBT-personer är brottsoffer. Inte minst polisen måste därför bli mycket bättre på att bemöta HBT-personer som är brottsoffer. Detta skulle bl.a. öka förtroendet för polisen bland HBT-personer och dessutom underlätta utredningsarbetet.

Många HBT-personer drar sig för att anmäla brott på grund av en osäkerhet över hur de ska bli bemötta eller av erfarenhet av att ha blivit dåligt bemötta. Detta kräver riktade insatser med ökade kunskaper, vilka exempelvis bör fås genom ökat samarbete med HBT-organisationer. Ökade kunskaper behövs även exempelvis inom åklagarväsendet och domstolsväsendet. Åtgärder måste således vidtas för att öka hela rättskedjans kompetens på HBT-området. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

## Förolämpningar på grund av sexuell läggning och könsidentitet

En åklagare har enligt 5 kap. 5 § 4 brottsbalken möjlighet att väcka åtal om någon förolämpats med anspelning på dennes homosexuella läggning. Bestämmelsen omfattar däremot inte annan sexuell läggning än homosexualitet och inte heller könsidentitet.

Vid tidigare behandling av ärendet har riksdagen avslagit förslag från Vänsterpartiet om att utvidga lagen på detta område med hänvisning till arbetet i Diskrimineringskommittén, vilket ska presenteras senast den 31 januari 2006. Vi anser däremot att det inte finns några skäl att vänta, eftersom bristen i lagstiftningen är uppenbar. 5 kap. 5 § 4 brottsbalken bör således vidgas till att avse både sexuell läggning och könsidentitet. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 23 september 2005

*Lars Ohly (v)*

*Lars Bäckström (v)*

*Berit Jóhannesson (v)*

*Sermin Özurküt (v)*

*Lennart Gustavsson (v)*

*Alice Åström (v)*

*Rolf Olsson (v)*